

Seat No.	
-------------	--

[5502]-131

M.A. (Part-I) (I Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper I

SK-1 : वाल्मीकिरामायणम् (किष्किन्धाकाण्डम्)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English *or* Marathi any *four* of the following passages : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- (i) मां तु शोकाभिसन्तप्तमाधयः पीडयन्ति वै।
भरतस्य च दुःखेन वैदेह्या हरणेन च॥
शोकार्तस्यापि मे पम्पा शोभते चित्रकानना।
व्यवकीर्णा बहुविधैः पुष्पैः शीतोदका शिवा॥
- (ii) तय भार्या महाबाहो भक्ष्यं विषकृतं यथा।
त्यज शोकं महाबाहो तां कान्तामानयामि ते॥
अनुमानात्तु जानामि मैथिली सा न संशयः।
हियमाणा मया दृष्टा रक्षसा रौद्रकर्मणा॥
- (iii) पश्य रुपाणि सौमित्रे वनानां पुष्पशालिनाम्।
सृजतां पुष्पवर्षाणि वर्ष तोयमुचामिव॥
प्रस्तरेषु च रम्येषु विविधाः काननद्रुमाः।
वायुवेगप्रचलिताः पुष्पैरवकिरन्ति गाम्॥
- (vi) क्रोशन्ती रामरामेति लक्ष्मणेति च विस्वरम्।
स्फुरन्ती रावणस्याङ्के पन्नगेन्द्रवधूर्यथा॥
आत्मना पञ्चमं मां हि दृष्ट्वा शैलतले स्थितम्।
उत्तरीयं तया त्यक्तं शुभाष्याभरणानि च॥

P.T.O.

- (v) एष पुष्पवहो वायुः सुखस्पर्शो हिमावहः।
तां विचिन्तयतः कान्तां पावकप्रतिमो मम ॥
सदा सुखमहं मन्ये यं पुरा सह सीतया।
मारुतः स विना सीतां शोकसंज्ञमनो मन ॥
- (vi) ततः शरेणाभिहतो रामेण रणकर्कशः।
पपात सहसा वाली निकृत्त इव पादपः ॥
स भूमौ न्यस्तसर्वाङ्गस्तप्तकाञ्चनभूषणः।
अपतद्देवराजस्य मुक्तरश्मिरिव ध्वजः ॥

2. Explain with reference to the context any *four* of the following sentences : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (i) आपाण्डुजलदं भाति कामातुरमिवाम्बरम्।
(ii) भरतस्य च दुःखेन वैदेह्या हरणेन च।
(iii) अपश्यतो मे वैदेहीं जीवितं नाभिरोचते।
(iv) किं नु वक्ष्यामि धर्मज्ञं राजानं सत्यवादिनम्।
(v) बुद्धिविज्ञानसम्पन्न शर्ङ्गतै सर्वमाचर।
(vi) यो हि मित्रेषु कालज्ञः सततं साधु वर्तते।

3. Critically appreciate पम्पावर्णनम् of the 1st Canto of वाल्मीकिरामायण-किष्किन्धाकाण्डम्. [16]

वाल्मीकिरामायणाच्या किष्किन्धाकाण्डातील पहिल्या सर्गातील पंपावर्णनाचे विवेचक रसग्रहण करा.

Or/किंवा

Describe the character sketch of वाली.

वालीचे व्यक्तिचित्र स्पष्ट करा.

4. Write in detail हनुमान् as a messenger. [16]
हनुमान् एक दूत—सविस्तर लिहा.

Or/किंवा

Bring out the importance of रामायण in Indian culture.
भारतीय संस्कृतीमध्ये रामायणाचे महत्व स्पष्ट करा.

5. Write critical notes on any *two* of the following : [16]
खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

- (i) Friendship between Rāma and Sugrīva
राम आणि सुग्रीव मैत्रीभाव
- (ii) Dialogues in the Rāmāyana
रामायणातील संवाद
- (iii) Lamentation of Rāma
रामाचा शोक
- (iv) Tārā
तारा

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5502]-132

M.A. (I Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

SK-10132 : ऋग्वेद, अथर्ववेद, निरुक्त

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate with notes into English or Marathi any *four* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा :

- (1) सह वामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः।
सह द्युग्नेन बृहता विभावरि राया देवि दास्वती ॥
- (2) तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रयिं न कश्चिन्ममुवाँ अवाहाः।
तमूहथुर्नोभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्षप्रुद्धिरपोदकाभिः ॥
- (3) विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि।
यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥
- (4) अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः।
अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिमर्शनः ॥
- (5) न त्वदन्यः कवितरो न मेधया धीरतरो वरुण स्वधावन्।
त्वं ता विश्वा भुवनानि वेत्थ स चिन्तु त्वज्जनो मायी विभाय ॥
- (6) स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥

P.T.O.

2. Attempt critical appreciation of वरुण (ऋ. 2.26) hymn. [16]

वरुण सूक्ताचे (ऋ. 2.26) विवेचक रसग्रहण करा.

Or/किंवा

Explain the theories of creation described in the नासदीय hymn.

नासदीयसूक्तात वर्णन केलेले सृष्ट्युत्पत्तिविषयक सिद्धांत स्पष्ट करा.

3. Write critical notes on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

(1) Contents of the अथर्ववेद

अथर्ववेदाचा आशय

(2) Family books of the ऋग्वेद

ऋग्वेदातील गोत्रमंडले

(3) Heroic deeds of अश्विना

अश्विनांची वीरकृत्ये

(4) पूषन्

4. Write short notes on any *four* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

(1) ऋभु

(2) विश्वेदेवाः

(3) अथर्ववेदाच्या शाखा

(4) अथर्ववेदसंबंधी वाङ्मय

5. Explain with reference to the context any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या :

- (1) नामानि आख्यातजानि
- (2) तदिदं विद्यास्थानं व्याकरणस्य कात्स्न्यम्
- (3) अनर्थका हि मन्त्राः
- (4) पदप्रकृतिः संहिता
- (5) उच्चावचेषु अर्थेषु निपतन्ति
- (6) नु इत्येषोऽनेककर्मा।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5502]-133

M.A. (I Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper III

(Group-A : साहित्य)

(अभिज्ञानशाकुन्तलम्)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English or Marathi any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- (1) स्वप्नो नु माया नु मतिभ्रमो नु
क्लृप्तं नु तावत् फलमेव पुण्यम्।
असंनिवृत्त्यै तदतीतमेव
मनोरथा नाम तटप्रपाताः॥
- (2) त्रिस्रोतसं वहति यो गगनप्रतिष्ठां
ज्योतींषि वर्तयति च प्रविभक्तरश्मिः।
तस्य द्वितीयहरिविक्रमनिस्तमस्कं
वायोरिमं परिवहस्य वदन्ति मार्गम्॥
- (3) शमप्रधानेषु तपोधनेषु।
गूढं हि दाहात्मकमस्ति तेजः।
स्पर्शानुकूला अपि सूर्यकान्ता-
स्तेजोऽन्यतेजोमिभवाद्भवन्ति ॥

P.T.O.

- (4) अयं स ते तिष्ठति संगमोत्सुको
विशङ्कसे भीरु यतोऽवधीरणाम्।
लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रियं ॥
श्रिया दुरापः कथमीप्सितो भवेत् ॥
- (5) इदं किलाव्याजमनोहरं वपुः।
तपः क्षमं साधयितुं य इच्छति
ध्रुवं स नीलोत्पलपत्रधारया
समिल्लतां छेतुमृषिव्यवस्यति ॥
- (6) तव कुसुमशरत्वं शीतरश्मित्वमिन्दोः।
द्वयमिदमयथार्थं दृश्यते मद्विधेषु।
विसृजति हिमगर्भैरग्निमिन्दुर्मयूखैः ॥
त्वमपि कुसुमबाणान् वज्रसारीकरोषि ॥

2. Explain with reference to the context any four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा :

- (1) आर्तत्राणाय वः शस्त्रं न प्रहर्तुमनागसि।
(2) मिथ्यैव व्यसनं वदन्ति मृगयामीदृग् विनोदः कुतः ?
(3) न जाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति विधिः।
(4) तपः षड्भागमक्षय्यं ददत्यारप्यका हि नः।
(5) पुण्यः शब्दो मुनिरिति मुहुः केवलं राजपूर्वः।
(6) मार्गे पदानि खलु ते विषमीभवन्ति।

3. Critically appreciate the IIIrd or IVth act of शाकुन्तलम्। [16]

शाकुन्तलाच्या तिसऱ्या किंवा चौथ्या अंकाचे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

4. Describe the character sketch of शकुन्तला। [16]
शकुन्तलेचे चरित्र-चित्रण करा.

Or/किंवा

Explain 'उपमा कालिदासस्य'।

'उपमा कालिदासस्य' स्पष्ट करा.

5. Write critical notes on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

(1) Role of कण्व

कण्वांची भूमिका

(2) Character sketch of विदूषक

विदूषकाचे चरित्र-चित्रण

(3) Description of Nature in शाकुन्तलम्

शाकुन्तलातील निसर्गवर्णन.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-134

M.A. (I Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

(Group-B) (Vedanta)

(Mandukyopanishad with Gaudapadakarika)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate with explanatory notes into English or Marathi any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कारिकांचे इंग्रजी किंवा मराठी मध्ये विवेचक टीपांसह भाषांतर करा :

- (i) विकल्पो विनिवर्तेत कल्पितो यदि केनचित्।
उपदेशाद्यं वादो ज्ञाते द्वैतं न विद्यते ॥
- (ii) स्वप्नमाये यथा दृष्टे गन्धर्वनगरं यथा।
तथा विश्वमिदं दृष्टं वेदान्तेषु विचक्षणैः ॥
- (iii) अद्वैतं परमार्थो हि द्वैतं तद्भेद उच्यते।
तेपामुभयथा द्वैतं तेनायं न विरुध्यते ॥
- (iv) अनिमित्तस्य चित्तस्य यानुत्पत्तिः समाऽद्वया।
अजातस्यैव सर्वस्य चित्तदृश्यं हि तद्यतः ॥
- (v) नाकाशस्य घटाकाशौ विकारावयवौ यथा।
नैवात्मनः सदा जीवो विकारावयवौ तथा ॥
- (vi) आदावन्तेच यन्नास्ति वर्तमानेऽपि तत्तथा।
वितथैः सदृशा सन्तोऽवितथा इव लक्षिताः ॥

P.T.O.

2. Explain in detail the 'वैतथ्यप्रकरण' of Gaudapada Karika. [16]
गौडपादकारिकांनुसार वैतथ्यप्रकरण स्पष्ट करा.

Or/किंवा

Write an essay on 'अलातशान्तिप्रकरणम्' of Gaudapadakarika.
गौडपादकारिकेनुसार अलातशान्तिप्रकरणावर निबंध लिहा.

3. Explain the concept of 'अद्वैत' according to गौडपाद. [16]
गौडपादांची अद्वैत संकल्पना स्पष्ट करा.

Or/किंवा

Explain different views about creation theory mentioned in
गौडपादकारिका.

गौडपादकारिकेमध्ये वर्णिलेल्या विविध उत्पत्तिसिद्धांताचे वर्णन करा.

4. Explain any *four* sentences with reference to the context : [16]
पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (1) स्वप्नमायासरूपेति सृष्टिरन्वैर्विकल्पिता।
- (2) मायामात्रमिदं द्वैतमद्वैतं परमार्थतः।
- (3) न मुमुक्षुर्न वै मुक्त इत्येषा परमार्थता।
- (4) अजातो ह्यमृतो धर्मो मर्त्यतां कथमेष्यति।
- (5) आत्मसंस्थं तदा ज्ञानमजाति समतां गतम्।
- (6) प्रकृतिः सेति विज्ञेया स्वभावं न जहाति या।

5. Write explanatory notes on any *two* of the following : [16]
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

- (1) आगमप्रकरण
- (2) माया
- (3) गौडपादाचार्य

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5502]-136

M.A. (First Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Special Group D : Veda

ऋग्वेद, अथर्ववेद, सायणभाष्यभूमिका, वैदिक व्याकरण

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English or Marathi with notes (any four) : [16]

मराठीत किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा (कोणत्याही चार) :

- (1) समिद्धो अग्निर्निहितः पृथिव्यां प्रत्यङ् विश्वानि भुवनान्यस्थात्।
होता पावकः प्रदिवः सुमेधा देवो देवान्यजत्वग्निरहन्।
- (2) स नो बोधि सहस्य प्रशंस्यो यस्मिन्सुजाता इषयन्त सूरयः।
यमग्ने यज्ञमुपयन्ति वाजिनो नित्ये तोके दीदिवांसं स्वे दमे ॥
- (3) यज्ञेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तनागिरा।
समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेषु धूर्षदेम्।
- (4) अभि त्वा नक्तीरुषसो ववाशिरेऽग्ने वत्सं न स्वसरेषु धेनवः।
दिव इवेदरतिर्मानुषा युगा क्षपो भासि पुरुवार संयतः।
- (5) यद् रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षतम्।
आर्द्रं तदद्य सर्वदा समुद्रस्येव स्रोत्याः।
- (6) त्वां विशो वृणतां राज्याय त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः।
वर्षान् राष्ट्रस्य ककुदि श्रयस्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि।

P.T.O.

2. Describe Vedic अग्नि with the help of epithets occurred in 2.1 to 2.3. [16]

ऋ. 2.1 ते 2.3 मध्ये आलेल्या विशेषणांच्या आधारे अग्नीचे वर्णन करा.

Or (किंवा)

Explain the hymn अथर्ववेद 1.1 taking into consideration its importance and ritual contexts.

महत्त्व आणि यज्ञीय संदर्भ यांचा विचार करून अथर्ववेद 1.1 हे सूक्त विशद करा.

3. Write short notes on any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विषयावर संक्षिप्त टीपा लिहा :

(1) मण्डल arrangement of ऋग्वेद

ऋग्वेदाची मंडलरचना

(2) आप्री hymns

आप्री सूक्त

(3) Date of the ऋग्वेद

ऋग्वेदाचा काळ

(4) भैषज्यानि in the अथर्ववेद

अथर्ववेदातील भैषज्यसूक्ते

(5) Society of the अथर्ववेद

अथर्ववेदातील समाजजीवन

(6) पञ्चकल्पवेद.

4. Explain with reference to context any *four* of the following : [16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही चार) :

(1) प्राथम्यं च पुरुषसूक्ते विस्पष्टम्।

- (2) ऋचां त्वः पोषमास्ते पुपुष्वान्।
- (3) नापि तत्सद्भावे प्रमाणं पश्यामः।
- (4) तमहं वन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम्।
- (5) अचेतनेऽथबन्धनात्।
- (6) अविशिष्टस्तु वाक्यार्थः।

5. Write short notes on any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

- (1) Alphabets of the Vedic language
वैदिक वर्णमाला
- (2) Peculiarities of nominal forms in the Vedic language
वैदिक भाषेतील नामरूपांची वैशिष्ट्ये
- (3) Vedic accent
वैदिक स्वराघात
- (4) Peculiarities of Vedic verbal forms
वैदिक धातुरूपांची वैशिष्ट्ये
- (5) पदपाठ
- (6) Vocabulary of the ऋग्वेद
वैदिक शब्दसंपदा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-137

M.A. (I Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper I.4

सिद्धान्तकौमुदी (प्रकारण)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

All questions are compulsory.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Figures to the right indicate full marks.

1. Explain fully any four of the following :

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा :

- (1) कर्तुरीप्सिततमं कर्म।
- (2) गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशब्दकर्माकर्मकाणामणि कर्ता स णौ।
- (3) ध्रुवमपायेऽपादानाम्।
- (4) कर्तृकर्मणोः कृति।
- (5) कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे।
- (6) रुच्यर्थानां प्रीयमाणः।

2. Explain with reference to the context any four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

- (1) अनियतलिङ्गास्तु लिङ्गमात्राधिक्यस्य। तटः तटी तटम्।
- (2) अभिनीत्येतत्संघातपूर्वकस्य विशतेराधारः कर्म स्यात्।
- (3) अङ्गविकारः किम् ? अक्षि काणमस्य।

P.T.O.

- (4) फलमपीह हेतुः। अध्ययनेन वसति।
- (5) अप्राणिष्वित्यपनीय नौकाकान्शुकशृगालवर्जेष्विति वाच्यम्।
- (6) सर्वोऽयं कारकषष्ठ्याः प्रतिषेधः। शेषे षष्ठी तु स्यादेव।

3. Explain fully संप्रदानकारक Or अधिकरणकारक according to सिद्धान्तकौमुदी. [16]
सिद्धान्तकौमुदीनुसार संप्रदानकारक किंवा अधिकरणकारक स्पष्ट करा.

4. Write explanatory notes on any two of the following : [16]
पुढीलपैकी दोहोंवर टीपा लिहा :

- (1) तृतीया विभक्तिः
- (2) कर्तृकारकम्
- (3) प्रथमाविभक्तिः।

5. Recognize the cases (विभक्ति) of underlined words quoting relevant rules of Panini (any eight) : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही आठ अधोरेखित शब्दांची विभक्ती योग्य ती पाणिनिसूत्रे उद्धृत करून ओळखा :

- (1) अन्नस्य हेतोर्वसति।
- (2) अप हरेः संसारः।
- (3) जाड्यात् बद्धः।
- (4) अति देवान् कृष्णः।
- (5) तण्डुलान् ओदनं पचति।
- (6) ओदनं भुज्जानो विषं भुङ्क्ते।
- (7) द्विद्रोणेन धान्यं क्रीणाति।
- (8) फलेभ्यो याति।
- (9) दैत्येभ्यो हरिः अलम्।
- (10) जगतः कर्ता कृष्णः।
- (11) स्थाल्यां पचति।
- (12) छात्राणां मैत्रः पटुः।

Seat No.	
-------------	--

[5502]-231**M.A. (II Sem.) EXAMINATION, 2019****SANSKRIT****Paper I****(Kadambari-Shukanasopadesh)****(कादम्बरी-शुकनासोपदेश)****(2008 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80****1. Translate into English or Marathi any four of the following : [16]**

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- (i) तदेवं प्रायाति कृटिलकष्ट-चेष्टा-सहस्रदारुणे राज्यतन्त्रे, अस्मिन् महामोहकारिणि च यौवने, कुमार ! तथा प्रयतेथा यथा नोपहस्यसे जनैः, न निन्द्यसे साधुभिः, न धिक्क्रयसे गुरुभिः नोपलभ्यसे सुहृद्भिः, न शोच्यसे विद्वद्भिः।
- (ii) पुनःपताका इव सर्वाविनयानाम्। उत्पत्तिनिम्नगा क्रोधावेगग्राहाणाम् आपानभूमिः विषयमधूनाम्। सङ्गीतशाला भ्रूविकारनाट्यानाम्। आवासदरी दोषाशीविषाणाम्। उत्सारण वेत्रलता सत्पुरुषव्यवहाराणाम्।
- (iii) सततममूळमन्त्रशम्यः विषमो विषयविषास्वादमोहः। नित्यमस्नानशोचनबाध्यः बकवान् रागमलावलेपः। अजस्रममक्षपावज्ञानप्रबोधा घोरा च राज्यसुखसन्निपातनिद्रा भवति, इत्यतः विस्तरेणाभिधीयसे।
- (iv) इयं लक्ष्मीः सर्वाविनयानां पुरः पताका। क्रोधावेगग्राहाणाम् उत्पत्तिनिम्नगा। विषयमधूनाम् आपानभूमिः। भ्रूविकारनाट्यानां सङ्गीतशाला। दोषाशीविषाणाम् आवासदरी। उत्सारणवेत्रलता सत्पुरुषव्यवहाराणाम्।
- (v) तात ! चन्द्रापीड विदितवेदितव्यस्य अर्थात्सर्वशास्त्रस्य ते नाल्पमप्युपदेष्टव्यमस्ति। केवलञ्च निसर्गत एव अभानुभेद्यमरलालोकच्चेद्यमप्रदीप प्रभापनेयमतिगहनं तमो यौवनप्रभवम्।
- (vi) दर्शनप्रदानमप्यनुग्रहं गणयन्ति। दृष्टि पातमप्युकारपक्षे स्थापयन्ति। सम्भाषणापि संविभागमध्ये कुर्वन्ति। आज्ञामपि वरप्रदानं मन्यन्ते। स्पर्शमपि पावनमाकलयन्ति।

P.T.O.

2. Explain with reference to context any *four* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (i) चन्दनप्रभवः न दहति किमनलः ?
- (ii) मृषावाद-विपाक-सञ्जात-मुखरागा इवातिकृच्छ्रेण जल्पक्ति।
- (iii) आरूढप्रतापो हि राजा त्रैलोक्यदर्शीव सिद्धादेशः भवति।
- (iv) न परिचयं रक्षति
- (v) सरस्वतीपरिगृहीतमीर्षयैव नालिङ्गति जनम्।
- (vi) सर्वाविनयानामेकैकमपि एषामायतनम्।

3. Describe the salient features of शुकनासोपदेश. [16]

शुकनासोपदेशाच्या ठळक वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.

Or

(किंवा)

Critically appreciate शुकनासोपदेश.

शुकनासोपदेशाचे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

4. Write an essay on a life and work of बाण as poet. [16]

बाणकवीचे जीवन व कार्य या विषयावर निबंध लिहा.

Or

(किंवा)

Describe बाणभट्टा's style with reference to शुकनासोपदेश.

शुकनासोपदेशाच्या आधारे बाणभट्टाच्या शैलीचे वर्णन करा.

5. Write critical notes on any *two* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा :

- (i) Duties of prince as described in शुकनासोपदेश.
शुकनासोपदेशात वर्णन केलेली युवराजाची कर्तव्ये
- (ii) Place of शुकनासोपदेश in कादम्बरी
कादम्बरीतील शुकनासोपदेशाचे स्थान
- (iii) Importance of गुरूपदेश with reference to शुकनासोपदेश.
शुकनासोपदेशानुसार गुरूपदेशांचे महत्व.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5502]-233

M.A. (II Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

SK-07 : Sahitya (Special Group)

शिशुपालवधम् (3 and 4 सर्ग)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English *or* Marathi any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

(i) स इन्द्रनीलस्थलनीलमूर्ती रराज कर्चूरपिशङ्गवासाः।

विसृत्वैरम्बुरुहां रजोभिर्यमस्वसुश्चित्र इवोदभारः॥

(ii) तेनाम्भसां सारमयः पयोधेर्दध्रे मणिर्दीधितिदीपिताशः।

अन्तर्वसन्बिम्बगतस्तदङ्गे साक्षादिवालक्ष्यत यत्र लोकः॥

(iii) विरोधिनां विग्रहभेददक्षा मूर्तेव शक्तिः क्वचिदस्खलन्ती।

नित्यं हरेः संनिहिता निकामं कौमोदकी मोदयति स्म चेतः॥

(iv) ध्वजाग्रधामा ददृशेऽथ शौरेः संक्रान्तमूर्तिर्मणिमोदिनीसु।

फणावतस्रासयितुं रसायास्तलं विविक्षन्निव पन्नगारिः॥

P.T.O.

- (v) निःश्वासधूमं सह रत्नभाभिर्भित्त्वोत्थितं भूमिमिवोरगाणाम्।
नीलोपलस्यूतविचित्रधातुमसौ गिरिं रैवतकं ददर्श ॥
- (vi) फलद्विरुष्णांशुकराभिमर्शात्कार्शानवं धाम पतङ्गकान्तैः।
शशंसः यः पात्रगुणाद्गुणानां संक्रान्तिमाक्रान्तगुणातिरेकाम् ॥

2. Explain with reference to the context (any four) : [16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणत्याही चारांचे) :

- (i) पुष्पेक्षणैर्लम्बितलोचकैर्वा मधुव्रतव्रातवृत्तैर्व्रतत्यः।
- (ii) स्फुरति चानुवनं चमरीचयः कनकरत्न भुवां च मरीचयः।
- (iii) वाञ्छन्ति तामपि समाधिभृतो निरोद्धुम्।
- (iv) भेजेऽभितः पातुकसिद्धसिन्धोरभूतपूर्वा रुचमम्बुराशेः।
- (v) ननाम मध्योऽतिगुरुत्वभाजा नितान्तमाक्रान्त इवाङ्गनानाम्।
- (vi) अनिर्विदा या विदधे विधात्रा पृथ्वी पृथिव्याः प्रतियातनेव।

3. Evaluate the 3rd sarga of शिशुपालवध। [16]

शिशुपालवधाच्या तिसऱ्या सर्गाचे परीक्षण करा.

Or/(किंवा)

Explain fully the Dvārakāvarṇaham .

द्वारकावर्णनम् सविस्तर स्पष्ट करा.

4. Explain the nature description in शिशुपालवध with the help of 4th Canto. [16]

शिशुपालवधाच्या चौथ्या सर्गाच्या आधारे निसर्ग वर्णन स्पष्ट करा.

Or/(किंवा)

Explain the महाकाव्यलक्षण and how these are applicable to Śisupālavadha .

महाकाव्यलक्षणे स्पष्ट करा व ती शिशुपालवध महाकाव्याला कशी लागू पडतात ते लिहा.

5. Write critical notes (any two) : [16]

विवेचक परिच्छेद लिहा (कोणतेही दोन) :

(i) Figures of speech in Śisupālavadha

शिशुपालवधातील अलंकार

(ii) Style of Māgha

माघाची शैली

(iii) Raivatakavarṇanam

रैवतकवर्णनम्

(iv) Śisupālavadham

शिशुपालवधम्।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5502]-234

M.A. (Part I) (II Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper III Gr-B

(वेदान्त : ब्रह्मसूत्रशाङ्करभाष्य 1.1.1-4, 1.1.12-19)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Q.1 Translate any Two paragraphs with explanatory notes into English or Marathi. (16)

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचा इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये सटीप भाषांतर करा.

१. तत्राथशब्द आनन्तर्यार्थः परिगृह्यते, नाधिकारार्थः ब्रह्मजिज्ञासाया अनधिकार्यत्वात् । मङ्गलस्य च वाक्यार्थे समन्वयाभावात् । अर्थान्तरप्रयुक्त एव ह्यथशब्दः श्रुत्या मङ्गलप्रयोजनो भवति, पूर्वप्रकृतापेक्षायाश्च फलतः आनन्तर्याव्यतिरेकात् । सति चानन्तर्यार्थत्वे यथा धर्मजिज्ञासा पूर्ववृत्तं वेदाध्ययनं नियमेनापेक्षते, एवं ब्रह्मजिज्ञासापि यत्पूर्ववृत्तं नियमेनापेक्षते तद्वक्तव्यम् । स्वाध्यायानन्तर्यं तु समानम् । नन्विह कर्मावबोधानन्तर्यं विशेषः । न । धर्मजिज्ञासायाः प्रागप्यधीतवेदान्तस्य ब्रह्मजिज्ञासोपपत्तेः । यथा च हृदयाद्यवदानानामानन्तर्यनियमः क्रमस्य विवक्षितत्वान्न तथेह क्रमो विवक्षितः शेषशेषित्वेऽधिकृताधिकारे वा प्रमाणाभावात् ।

२. ज्ञातुमिच्छा जिज्ञासा । अवगतिपर्यन्तं ज्ञानं सन्वाच्याया इच्छायाः कर्म फलविषयत्वादिच्छायाः । ज्ञानेन हि प्रमाणेनावगन्तुमिष्टं ब्रह्म । ब्रह्मावगतिर्हि पुरुषार्थः, निःशेषसंसारबीजाविद्याद्यनर्थनिर्बर्हणात् । तस्माद् ब्रह्म जिज्ञासितव्यम् । तत्पुनर्ब्रह्म प्रसिद्धमप्रसिद्धं वा स्यात् । यदि प्रसिद्धं, न जिज्ञासितव्यम् । अथाप्रसिद्धं, नैव शक्यं जिज्ञासितुमिति । उच्यते - अस्ति तावद् ब्रह्म नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वभावं सर्वज्ञं

P.T.O.

सर्वशक्तिसमन्वितम् । ब्रह्मशब्दस्य हि व्युत्पाद्यमानस्य नित्यशुद्धत्वादयोऽर्थाः प्रतीयन्ते
बृहतेर्धातोरर्थानुगमात् ।

३. अत्राह - नानन्दमयः पर आत्मा भवितुमर्हति । कस्मात् । विकारशब्दान् ।
प्रकृतिवचनादयमन्यः शब्दो विकारवचनः समधिगतः आनन्दमय इति, मयटो विकारार्थत्वात्
। तस्मादन्नमयादिशब्दवद्विकार विषये एवानन्दमयशब्दं इति चेत् । न् । प्राचुर्यार्थेऽपि मयटः
स्मरणात् । तत्प्रकृतवचने मयट् इति हि प्रचुरतायामपि मयट् स्मर्यते । यथा 'अन्नमयो यज्ञः'
इत्यन्नप्रचुर उच्यते, एवमानन्दप्रचुर ब्रह्मानन्दमय उच्यते । आनन्दप्रचुरत्वं ब्रह्मणो
मनुष्यत्वादारभ्योत्तरस्मिन्नुत्तरस्मिन्स्थाने शतगुण आनन्द इत्युक्त्वा ब्रह्मानन्दस्य
निरतिशयत्वावधारणात् ।

Q.2 Explain with reference to the context any Four of the following sentences
पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा. (16)

१. शक्तिका हि रजतवदभासते, एकश्चन्द्रः सद्वितीयवदिति ।
२. जन्माद्यस्य यतः ।
३. तद् ब्रह्म सर्वज्ञं सर्वशक्ति जगदुत्पत्तिस्थितिलयकारणं वेदान्तशास्त्रादेवागम्यते ।
४. एको देवः सर्वभूतेषु गूढः सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मा ।
५. तद्धेतुव्यपदेशाच्च ।
६. कामाच्च नानुमानापेक्षा ।

Q.3 Explain the importance of अध्यास भाष्य in the अद्वैत वेदान्त.
शंकराचार्यांच्या अध्यास भाष्याचे अद्वैत वेदान्तातील महत्त्व स्पष्ट करा.

OR / किंवा (16)

Explain the importance of अद्वैत philosophy

शंकराचार्यांचे अद्वैत तत्त्वज्ञान स्पष्ट करा.

Q.4 How does शंकराचार्य explains the sutra शास्त्रयोनित्वात्

शंकराचार्यानी शास्त्रयोनित्वात् हे सूत्र कसे स्पष्ट केले आहे.

OR / किंवा

(16)

Explain शंकराचार्य's interpretation on आनन्दमयाधिकरण.

शंकराचार्यांचे आनन्दमयाधिकरणावरील विवेचन स्पष्ट करा.

Q.5 Write critical notes on any Two of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

(16)

1. शंकराचार्य's style

शंकराचार्यांची शैली

2. The compound

ब्रह्मजिज्ञासा समास

3. Relation between विद्या and अविद्या

विद्या आणि अविद्या यातील संबंध

Seat No.	
-------------	--

[5502]-236

M.A. (II Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

(Veda Group-D)

(Rgveda, Atharvaveda, Rgvedabhashyabhumika

and Vedic Grammar)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Q.1 Translate the following stanzas into English or Marathi with explanatory notes— any 4 (16)

पुढील मंत्रांचे मराठी किंवा इंग्रजीमध्ये सटीप भाषांतर करा – कोणतेही ४

1. स एकव्रा॑त्यो॒भिव॑त् स ध॒नुरा॑दत्त॒ तदे॑न्द्र॒धनुः॑॥
2. यो मे॑ राज॒न्युज्यो॑ वा॒ सखा॑ वा॒ स्वप्ने॑ भयं॒ भीर॑वे॒ मह्य॑माह।
स्तेनो॑ वा॒ दिप्स॑ति॒ नो वृ॑को॒ वा त्वं॑ तस्मा॑द्वरुण॒ पाह्य॑स्मान्॥
3. जोष्य॑ग्ने॒ समि॑धं॒ जोष्या॑हु॒तिं जोषि॑ ब्रह्म॒ जन्यं॑ जोषि॒ सुष्टु॑तिम्।
विश्वे॑भिर्वि॒श्वो ऋ॑तुना॒ वसो॑ मह॒ उश॑न्दे॒वा उ॑शतः॒ पाय॑या॒ हविः॑॥
4. उ॒तेयं॑ भूमि॒र्वरु॑णस्य॒ राज्ञ॑ उ॒तासौ॑ द्यौर्वृ॒हती॑ दूरे॒अन्ता॑
उ॒तो स॑मु॒द्रौ वरु॑णस्य॒ कुक्षी॑ उ॒तास्मि॑न्नल्प॒ उद॑के॒ निली॑नः॥
5. अ॒ध॒राञ्चं॑ प्र॒ हि॒णोमि॑ नमः॒ कृ॒त्वा त॒क्मने॑।
श॒क॒म्भर॑स्य॒ मुष्टि॑हा पु॒नरे॑तु॒ महा॑वृषान्॥
6. ए॒तानि॑ वाम॒श्विना॑ वर्ध॒नानि॑ ब्रह्म॒ स्तोमं॑ गृत्स॒मदा॑सो॒ अक्र॑न्।
तानि॑ नरा॒ जुजु॑षा॒णोप॑ यातं॒ बृह॑द्वदे॒म वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑॥

P.T.O.

Q.2 Critically appreciate the अश्विनौ-सूक्त 2.39 from the ऋग्वेद. (16)

OR किंवा

Critically appreciate the काल-सूक्त 19.53 from the अथर्ववेद.

Q.3 Write detailed notes on – any 2 (16)

सविस्तर टीपा लिहा – कोणत्याही २

1) Dative-Infinitives - चतुर्थ्यन्त हेत्वर्थक धातुसाधित विशेषणे 2) Vedic meters - वैदिक छन्द

3) Vedic Aorist - वैदिक लुङ् लकार किंवा तृतीय भूतकाळ 4) Vedic nominal forms - वैदिक नामरूपे.

Q. 4 Write detailed notes on – any 2 (16)

सविस्तर टीपा लिहा – कोणत्याही २

1) Importance of वेदाङ्ग named निरुक्त in the Vedic studies – ‘निरुक्त’ ह्या वेदाङ्गाचे वैदिक अध्ययनाच्या दृष्टीने महत्त्व 2) अनुबन्ध-चतुष्टय from ऋग्भाष्यभूमिका- ऋग्भाष्यभूमिकेतील अनुबन्ध-चतुष्टय 3) Importance of fourteen knowledge-methods like पुराण etc. - पुराणादि चौदा विद्यांचे वेदाध्ययनामधील महत्त्व 4) Characteristics of the ब्राह्मण-texts – ब्राह्मण-ग्रंथांची लक्षणे

Q.5 Write analytical note on – any 1 (16)

चिकित्सक टीपा लिहा – कोणतीही १

1) Deity वरुण from the ऋग्वेद - ऋग्वेदातील वरुणदेवता

2) Various names of the अथर्ववेद and explanation about those names – अथर्ववेदाची विविध नावे आणि त्यांचे स्पष्टीकरण

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-237

M.A. (Part I) (II Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper No. IV

(Linguistics and Sanskrit Essay Writing)

भाषाशास्त्राची मूलतत्त्वे व संस्कृत निबंध लेखन

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Write in detail about the morphology. [16]

पदिमविचार या विषयावर सविस्तर लिहा.

Or/(किंवा)

Write an essay on the history and development of modern linguistics.

अर्वाचीन भाषाविज्ञानाचा इतिहास आणि विकास या विषयावर निबंध लिहा.

2. Write an essay on Sanskrit Phonetics. [16]

संस्कृत ध्वनिशास्त्र यावर निबंध लिहा.

Or/(किंवा)

Write an essay on the concept of syntax.

वाक्यविज्ञान या विषयावर निबंध लिहा.

P.T.O.

3. Write explanatory notes on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

(i) Manner of articulation

उच्चारण पद्धती

(ii) Typological classification of language

भाषेचे आकृतिमूलक वर्गीकरण

(iii) बाह्य प्रयत्न

(iv) Middle Ino-Aryan Languages

मध्ययुगीन भारोपीय भाषा.

4. Write short notes on any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

(i) स्पृष्ट वर्ण

(ii) Anaptyxis

स्वरभक्ति

(iii) यम वर्ण

(iv) Sanskrit compounds

संस्कृत समास

(v) Dental sounds

दन्त्य वर्ण

(vi) स्वनविचार.

5. Write an essay in Sanskrit on any *one* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही एकावर संस्कृतमध्ये निबंध लिहा :

(i) संगणकस्य आवश्यकता अस्ति वा नास्ति

(ii) जलम् एव जीवनम्.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-332

M.A. (Third Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper 2

(अर्थसंग्रह)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Q. 1. Explain any four of the following with reference to the context. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- १) वेदप्रतिपाद्यः प्रयोजनवद् अर्थो धर्मः।
- २) तद्वरं सोमपदे मत्वर्थलक्षणया विशिष्टविधानम्।
- ३) यत्र प्रयोजनवशेन क्रमनिर्णयः सोऽर्थक्रमः।
- ४) तच्च फलस्वाम्यं तस्यैव योऽधिकारविशिष्टः।
- ५) तदिदं वाक्यं प्रकरणादिभ्यो दुर्बलम्।
- ६) तथा च अग्निहोत्रं जुहोति इति वाक्यम् अनर्थकं स्यात्।

Q.2. विनियोग विधिचे स्वरूप सांगून विनियोगविधीच्या सहा प्रमाणांचे विवेचन करा.

Explain the nature of *viniyoga vidhi* and describe its six means of proof.

Or/ अथवा

16

Explain the nature of 'Mantra' according to the *Arthasamgraha*.

अर्थसंग्रहानुसार मंत्रस्वरूप स्पष्ट करा.

Q.3 Explain 'Bhavana' according to मीमांसाशास्त्र

मीमांसाशास्त्रानुसार 'भावना' स्पष्ट करा.

P.T.O.

Or/अथवा

16

अर्थसंग्रहानुसार निषेधस्वरूप स्पष्ट करा

Explain the nature of 'Nishedha' according to the *Arthasamgraha*.

Q4. Write critical paragraphs on any two of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

16

१) प्रयोगविधि:

२) नामधेयः।

३) संनिपत्योपकारकाणि।

४) अर्थक्रमः पाठक्रमाद्वलवान्।

Q.5. Write short Notes on (any 4)

टीपा लिहा (कोणत्याही 4)

१) गुणविधि:

२) परिसंख्यायाः दोषत्रयम्

३) पर्युदासः

16

४) वाक्यम्

५) प्रकृतिविकृतियागलक्षणम्

६) लौगाक्षिभास्करः

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5502]-333

M.A. (Third Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper III

Special Group A : साहित्य (Sāhitya)

चम्पूरामायणम्

Champurāmāyanam

बाल आणि अयोध्याकाण्ड

Bāl & Ayodhyā Kānda

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English or Marathi any four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- (a) प्रह्लादस्य व्यसनममितं दैत्यवर्गस्य दम्भं
स्तम्भं बक्षः स्थलमपि रिपोर्योगपद्येन भेत्तुम्।
बद्धश्रद्धं पुरुषवपुषा मिश्रिते विश्वदृष्टे
दंष्ट्रारोचिर्विशदभुवने रंगसा सिंहवेषे ॥
- (b) पुरा मनोरमा नाम सुमेरोरभवत्सुता।
गृहमेधी तयैवासीच्चक्रवर्ती धराभृताम् ॥
कन्याद्वयममुष्यासीदेका मन्दाकिनी तयोः।
अन्या भगवती साक्षाच्चन्द्रचूडकुटुम्बिनी ॥

P.T.O.

- (c) वनभुवि तनुमात्रप्राणमाज्ञापितं मे
सकलभुवनभारः स्थापितो वत्समूध्नि ।
तदिह सुकरतायामावयोस्तर्कितायां
मयि पतति गरीयानम्ब तं पक्षपातः ॥
- (d) रेखारथाङ्गसरसीरुहशङ्खचिह्ने
क्षेमकरे तव करे जगतां त्रयाणाम् ।
काब्तारकन्दखननं रचयेति नून
माबद्धवान्प्रतिसरं भगवान्वसिष्ठः ॥
- (e) रामानुसारसनिर्गतपौरवर्गा
संस्थानमात्रगृहचत्वरराजमार्गा ।
निर्मुक्तयोगभुजणत्वगिव क्षणेन ।
लघ्वी बभूव रघुपुंगवरजधानी ॥
- (f) मेध्याश्वमार्गपरिमार्गणसंभवस्य
दिव्यौषधिं कपिलकोपमहाज्वरस्य ।
तातानुतर्पणपचेलिमभागधेयां
भागीरथीं भगवतीं शरणे भजामः ॥

2. Explain with reference to the context any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (a) पुण्यामवाप तमसां समसां निहन्त्रीम् ।
(b) अस्त्राणि जृम्भकादीनि जृम्भशासनशासनात् ।
(c) सीतामातुर्जगति मिथिलां सूक्तिकागेहमाहुः ।
(d) कैकय्याः सा हृदयमदयं मन्थरा निर्ममन्थ ।
(e) लङ्कां विना राक्षसराजलक्ष्मी ।
(f) कौसल्या वारयामास क्रुद्धं रामानुजानुजम् ।

3. Write an essay on figure of speech used in Bālkanda from Champurāmāyana . [16]

चम्पूरामायणातील बालकाण्डातील अलंकार योजनेवर निबंध लिहा.

Or (किंवा)

Critically appreciate the Balakanda of Champurāmāyana .

चम्पूरामायणातील बालकाण्डाचे समीक्षणात्मक रसग्रहण करा.

4. Describe the character of Rāma with reference to Ayodhyākānda of Champurāmāyana . [16]

चम्पूरामायणातील अयोध्याकाण्डाच्या आधारे रामाचे चरित्रचित्रण करा.

Or (किंवा)

Write an essay on कवि भोज.

कवि भोज यावर निबंध लिहा.

5. Write critical notes on any *two* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षकात्मक टिपणे लिहा :

(i) मङ्गलाचरण of Champurāmāyana .

चम्पूरामायणाचे मंगलाचरण.

(ii) विश्वामित्रः।

(iii) चम्पूवैशिष्ट्यानि।

(iv) Distribution of Payasa.

पायसविभाजन.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-334

M.A. (III Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Group-Vedanta)

(Panchadashi) (Chitradipa Chap-VI)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate with explanatory notes into English or Marathi any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे विवेचक टीपांसह भाषांतर करा :

- (i) ब्रह्माद्याः स्तम्बपर्यन्ता प्राणिनोऽत्र जडा अपि।
उत्तमाधमभावेन वर्तन्ते पटचित्रवत्॥
- (ii) अधिष्ठानतया देहद्वयावच्छिन्नचेतनः।
कूटवन्निर्विकारेण स्थितः कूटस्थ उच्यते॥
- (iii) जीवात्मनिर्गमे देहमरणस्यात्र दर्शनात्।
देहातिरिक्त एवात्मेत्याहुर्लोकायताः परे॥
- (iv) कूटस्थमनुपद्रुत्य करोति जगदादिकम्।
दुर्घटैक विधायिन्यां मायायां का चमत्कृतिः॥
- (v) अयं यत्सृजते विश्वं तदन्यथयितुं पुमान्।
न कोऽपि शक्तस्तेनायं सर्वेश्वर इतीरितः॥
- (vi) अद्वितीयब्रह्मतत्त्वे स्वप्नोऽयमखिलं जगत्।
ईशजीवादिरूपेण चेतनाचेतनात्मकम्॥

P.T.O.

2. Explain with reference to the content (any four) : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ओळींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (i) जीवभावजगद्भावबाधे स्वात्मैव शिष्यते।
- (ii) स्वानुभूत्यनुसारेण तर्क्यतां मा कुतर्क्यताम्।
- (iii) मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः।
- (iv) यत्र कुण्ठीभवेद् बुद्धिः स मोह इति लौकिकाः।
- (v) चिदाभासांशतस्त्वेष जीवानां कारणं भवेत्।
- (vi) द्वैतस्य प्रागभावस्तु चैतन्येनानुभूयते।

3. Explain 'चित्रपट दृष्टान्त' as described in चित्रदीप. [16]

चित्रदीप प्रकरणामध्ये वर्णिलेला चित्रपट दृष्टान्त सविस्तर स्पष्ट करा.

Or/किंवा

How does Vidyaranaya explain the concept of कूटस्थ in चित्रदीप ?
चित्रदीप प्रकरणामध्ये विद्यारण्यांनी 'कूटस्थ' संकल्पना कशाप्रकारे मांडली ते स्पष्ट करा.

4. Explain 'माया' according to पंचदशी. [16]

पंचदशीनुसार मायेचे सविस्तर वर्णन करा.

Or/किंवा

Explain different views on जीवात्मा as described in चित्रदीप.
चित्रदीप प्रकरणामध्ये जीवात्म्याविषयी मांडलेले भिन्न-भिन्न दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

5. Write critical notes on any two of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टीपा लिहा :

- (i) अध्यास
- (ii) श्रीविद्यारण्य
- (iii) पञ्चकोषः।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-335

M.A. (Sem. III) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

(Grammar Group-C)

Title : सिद्धान्तकौमुदी, समासप्रकरणम्

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Explain fully any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा :

- (1) प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम्।
- (2) संख्या वंशयेन।
- (3) कर्तृकरणे कृता बहुलम्।
- (4) अनेकमन्यपदार्थे।
- (5) चार्थे द्वन्द्वः।
- (6) तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः।

2. Explain with reference to the context any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

- (1) असादृश्ये एव यथाशब्दः समस्यते। तेनेह न। यथा हरिस्तथा हरः।
- (2) द्विगुरपि तत्पुरुषसंज्ञः स्यात्। इदं सूत्रं त्यक्तुं शक्यम्।
- (3) शाकपार्थिवादीनां सिद्धये उत्तरपदलोपस्योपसंख्यानम्।
- (4) अप्रथमाविभक्त्यर्थे बहुव्रीहिरिति समानाधिकरणानामिति च फलितम्।
- (5) द्वन्द्वे घिसंज्ञं पूर्वं स्यात्।
- (6) तदर्थेन प्रकृतिविकृतिभाव एव गृह्यते।

P.T.O.

3. Explain fully तत्पुरुष compound **OR** द्वन्द्व compound as described in सिद्धान्तकौमुदी. [16]

सिद्धान्तकौमुदीत सांगितल्यानुसार तत्पुरुष समासाचे किंवा द्वन्द्व समासाचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

4. Write notes on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

- (1) अव्ययीभावसमासः
- (2) समासान्तप्रत्ययाः
- (3) बहुव्रीहिसमासः

5. Explain any *four* compounds quoting relevant rules of Panini. Name the compounds. [16]

योग्य ती पाणिनीची सूत्रे उद्धृत करून पुढीलपैकी कोणतेही चार समास स्पष्ट करा. समासांची नावेही सांगा.

- (1) राजपुरुषः
- (2) चोरभयम्
- (3) व्यूढोरस्कः
- (4) चित्रगुः
- (5) राजदन्तः
- (6) पितरौ
- (7) सचक्रम्.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-336

M.A. (Part II) (Third Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

(Group D : Veda)

(Satapatha Brahmana (3rd Kanda) and Asvalayana Grhyasutra)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Translate the following passages into English or Marathi – any 4

16

पृथील परिच्छेदांचे मराठी किंवा इंग्रजीमध्ये भाषांतर करा – कोणतेही ४

1. ग्रीवा वै यज्ञस्योपसदः शिरः प्रवर्ग्यः। तस्माद्यदि प्रवर्ग्यवान्भवति। प्रवर्ग्येण प्रचर्याथोपसद्भिः प्रचरन्ति। तद् ग्रीवा प्रतिदधाति।
2. अथ हिरण्यमपोद्धरति। तन्मनुष्येषु हिरण्यं करोति। स यत्सहिरण्यं जुहुयात् – परागु हैवैतन्मनुष्येभ्यो हिरण्यं प्रवृञ्ज्यात् । तन्मनुष्येषु हिरण्यमभिगम्येत।
3. ऋत्विजो हैव देवयजनम्। ये ब्राह्मणाः शुश्रुवांसोऽनूचाना विद्वांसो याजयन्ति- सैवाह्वला, एतन्नेदिष्ठतमामिव मन्यामहे इति।
4. अथो अपि सप्त स्युः। सप्त वा इमे शीर्षन्प्राणाः। तस्मात्सप्त स्युः। त्रिःसप्तान्येव स्युः। एकविंशतिः एषैव संपत्।
5. तस्मात् निवृत्तदक्षिणां न प्रतिगृह्णीयात् – सिंही हैनं भूत्वा क्षिणोति नो हामा कुर्वीत, सिंही हैनं भूत्वा क्षिणोति नो हान्यस्मै दद्यात्, यज्ञं तद् अन्यत्रात्मनः कुर्वीत।
6. तद् यदाप्याययन्ति । देवो वै सोमः। दिवि हि सोमः वृत्रो वै सोम आसीत् । तस्यैतच्छरीरम् – यद्विरयो यदश्मानः। ।

P.T.O.

Q.2 Explain the following sentences with reference to the context – any 4 16
पुढील वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा – कोणतीही ४

1. सा या बभ्रुः पिङ्गाक्षी।
2. देवा ह वै यज्ञं तन्वानाः।
3. पलाशशाखया प्राजति ।
4. औदुम्बरी भवति ।
5. इदं ह्याहुः – न सतानूनप्त्रिणे द्रोग्धव्यमिति ।
6. पुरुषो वै यज्ञः ।

Q.3 Write detailed notes on – any 2 16
सविस्तर टीपा लिहा – कोणत्याही २

1. Preparation of a king for a battle - युद्धाकरिता राजाची तयारी 2. शूलगव पशुकल्प
3. अन्वष्टका

Q.4 Explain the following sentences with reference to the context – any 4 16
पुढील वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा – कोणतीही ४

1. अथ सायंप्रातः सिद्धस्य हविष्यस्य जुहुयात् ।
2. पवित्राभ्यामाज्यस्योत्पवनम्।
3. सार्वकालमेके विवाहम् ।
4. अथ पार्वणः स्थालीपाकः।
5. चैत्ययज्ञे प्राक् स्विष्टकृतश्चैत्याय बलिं हरेत्।
6. अथातो वास्तुपरीक्षा ।

Q.5 How is the ritual named 'आतिथ्येष्टि' from a Soma-sacrifice described in the 3rd Kanda of शतपथब्राह्मण? सोमयज्ञातील 'आतिथ्येष्टि' हा विधी शतपथब्राह्मणाच्या तृतीयकांडात कसा वर्णिला आहे? 16

OR किंवा

How is 'उपनयनसंस्कार' described in the आश्वलायनगृह्यसूत्र? आश्वलायनगृह्यसूत्रात 'उपनयनसंस्कार' कश्याप्रकारे स्पष्ट केला आहे ?

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-337

M.A. (Third Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

(History of Sanskrit Literature and History of Sanskrit Poetics)

(संस्कृत साहित्य व साहित्यशात्राचा इतिहास)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Discuss the salient features of Sanskrit महाकाव्य. 16

१. संस्कृत महाकाव्यांच्या प्रमुख गुणधर्मांची चर्चा करा.

Or

1. Explain the statement – माघे सन्ति त्रयो गुणाः...

१. माघे सन्ति त्रयो गुणाः – या वाक्याचे स्पष्टीकरण करा.

2. Write an essay on Alarṅkāra School . 16

२. अलंकार संप्रदाय या विषयावर निबंध लिहा.

Or

2. Explain in detail the concept of रस in the रस सिद्धान्त

२. 'रससिद्धांतातील 'रस' संकल्पन स्पष्ट करा.

3. Write an essay on the origin and development of Sanskrit Drama. 16

३. संस्कृत नाटकाची उत्पत्ती व विकासावर निबंध लिहा.

Or

3. Write an essay on import Sanskrit Dramas and Dramatists.

३. संस्कृत नाटके व नाट्यकार ह्या विषयावर निबंध लिहा.

P.T.O.

4. Explain the statement – नैषधे पदलालित्यम् 16

४. नैषधे पदलालित्यम् – या वाक्याचे स्पष्टीकरण करा.

Or

4. Write detail notes on उपमा कालिदासस्य..... 16

४. 'उपमा कालिदासस्य' या विषयावर सविस्तर टीपा लिहा.

5. Discuss in detail on ध्वनि सिद्धान्त. 16

५. ध्वनीसिद्धांतावर सविस्तर चर्चा करा.

Or

5. Write an essay on Vakrokti School.

५. वक्रोक्तिसंप्रदाय ह्या विषयावर निबंध लिहा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5502]-431

M.A. (Fourth Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

(मेघदूतम्)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate the following verses into English *or* Marathi (any four) : [16]

पुढील श्लोकांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा (कोणतेही चार) :

- (1) संतप्तानां त्वमसि शरणं तत्पयोद प्रियायाः संदेशं मे हर धनपतिक्रोधविश्लेषितस्य ।
गन्तव्या ते वसतिरलका नाम यक्षेश्वराणां बाह्योद्यानस्थितहरशिरश्चन्द्रिकाधौतहम्यी ॥
- (2) सा संन्यस्ताभरणमबला पेशलं धारयन्ती शय्योत्सङ्गे निहितमसकृद्दुःखेन गात्रम् ।
त्वामप्यम्रं नवजलमयं मोचयिष्यत्यवश्यं प्रायः सर्वो भवति करुणावृत्तिरार्द्रान्तरात्मा ॥
- (3) उत्पश्यामि द्रुतमपि सखे मत्प्रियार्थं यियासोः कालक्षेपं ककुभसुरभौ पर्वते पर्वते ते ।
शुक्लापाङ्गैः सजलनयनैः स्वागतीकृत्य केकाः प्रत्युद्यातः कथमपि भवानान्तुमाशु व्यवस्येत् ॥
- (4) वासश्चित्रं मधु नयनयोर्विभ्रमादेशदक्षं पुष्पोद्भेदं सह किसलयैर्भूषणानां विकल्पम् ।
लाक्षारागं चरणकमलन्यासयोग्यं च यस्यामेकः सूते सकलमबलामण्डनं कल्पवृक्षः ॥
- (5) प्राप्यावन्तीनुदयनकथाकोविदग्रामवृद्धान्पूर्वोद्दिष्टामुपसर पुरीं श्रीविशालां विशालाम् ।
स्वल्पीभूते सुचरितफले स्वर्गिणां गां गतानां शेषैः पुण्यैर्हृतमिव दिवः कान्तिमत्खण्डमेकम् ॥
- (6) हस्ते लीलाकमलमलके बालकुन्दानुविद्धं नीता लोध्रप्रसवरजसा पाण्डुतामानने श्रीः ।
चूडापाशे नवकुरबकं चारु कर्णे शिरीषं सीमन्ते च त्वदुपगमजं यत्र नीपं वधूनाम् ॥

P.T.O.

2. Explain the following with reference to the context (any four) : [16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही चार) :

- (1) काङ्क्षत्यन्यो वदनमदिरां दोहदच्छन्नाऽस्याः।
- (2) जातां मन्ये शिशिरमथितां पद्मिनीं वाडन्यरूपाम्।
- (3) पूर्वाभाष्यं सुलभविपदां प्राणिनामेतदेव।
- (4) रिक्तः सर्वो भवति हि लघुः पूर्णता गौरवाय।
- (5) शिप्रावातः प्रियतम इव प्रार्थनाचाटुकारः।
- (6) शंभोः केशग्रहणमकरोदिन्दुलग्नोर्मिहस्ता।

3. Write an analytical note on : [16]

चिकित्सक टीप लिहा :

‘पूर्वमेघ’ from मेघदूतम्.

मेघदूतातील पूर्वमेघ.

Or (किंवा)

उत्तरमेघ from मेघदूतम्.

मेघदूतातील उत्तरमेघ.

4. Write a detailed note on : [16]

सविस्तर टीप लिहा :

यक्ष's personality as reflected in मेघदूतम्.

मेघदूतामध्ये प्रतिबिंबित झालेले यक्षाचे व्यक्तिमत्त्व.

Or (किंवा)

मेघदूतम् is considered as a दूतकाव्य.

मेघदूत हे दूतकाव्य म्हणून मान्यता पावलेले आहे.

5. Write short notes on (any two) :

[16]

संक्षिप्त टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :

- (1) Wife of यक्ष as depicted in मेघदूतम्
मेघदूतामध्ये वर्णिल्यानुसार यक्षपत्नी.
- (2) Description of Ujjain
उज्जैनीचे वर्णन
- (3) Mythological references from मेघदूतम्
मेघदूतातील पुराकथांचे संदर्भ
- (4) Geographical references from मेघदूतम्.
मेघदूतातील भौगोलिक संदर्भ.

Seat No.	
-------------	--

[5502]-432**M.A. (IV Sem.) EXAMINATION, 2019****SANSKRIT****(Vedantasara of Sadanand Yati)****(2008 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80**

Q 1.A Translate into english or Marathi any two of the following. 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) एतेषां नित्यादीनां बुद्धिशुद्धिः परम्प्रयोजनम् उपासनानां तु चित्तैकाग्र्यम्।' तमेतमात्मानं वेदानुवचनेन ब्राह्मणाः विविदिषन्ति यज्ञेन' इत्यादिश्रुतेः, 'तपसा कल्मषं हन्ति' इत्यादिस्मृतेश्च। नित्यनैमित्तिकयोरुपासनानां त्ववान्तरफलं पितृलोकसत्यलोकप्राप्तिः 'कर्मणा पितृलोको विद्यया देवलोकः' इत्यादिश्रुतेः।
- ii) अतिप्राकृतस्तु –'आत्मा वै जायते पुत्रः' इत्यादिश्रुतेः. स्वस्मिन्निव स्वपुत्रेऽपि प्रेमदर्शनात् पुत्रे पुष्टे नष्टे चाहमेव पुष्टो नष्टश्चेत्याद्यनुभवाच्च पुत्र आत्मेति वदति। चार्वाकस्तु –'स वा एष पुरुषोऽन्नरसमय' इत्यादिश्रुतेः, प्रदीप्तगृहात्स्वपुत्रं परित्यज्यापि स्वस्य निर्गमदर्शनात्, स्थूलोऽहं कृशोऽहमित्याद्यनुभवाच्च स्थूलशरीरमात्मेति वदति।
- iii) फलं तु प्रकरणप्रतिपाद्यस्यात्मज्ञानस्य तदुनष्टानस्य वा तत्र तत्र श्रूयमाणं प्रयोजनं। यथा तत्र 'आचार्यवान् पुरुषो वेद तस्य तावदेव चिरं यावन्न विमोक्ष्येऽथ सम्पत्स्ये' इत्यद्वितीयवस्तुज्ञानस्य तत्प्राप्तिः प्रयोजनं श्रूयते।

P.T.O.

Q. 2 Explain any two of the following with reference to the context.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या.

16

- i) वेदान्तो नाम उपनिषत्प्रमाणं तदुपकारीणि शारीरकसूत्रादीनि च।
- ii) सतत्त्वतोऽन्यथाप्रभा विकार इत्युदीरितः।
- iii) एतत्कोशत्रयं मिलितं सत् सूक्ष्मशरीरमुच्यते।
- iv) अस्मिन् वाक्ये नीलमुत्पलमितिवत् वाक्यार्थो न संगच्छते।

Q.3 Explain the nature of “अज्ञान” according to vedantasara.

वेदान्तसारानुसार अज्ञानाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

16

or/अथवा

Explain ‘पञ्चकोश’ according to Vedantasara.

वेदान्तसारानुसार ‘पञ्चकोश’ स्पष्ट करा.

Q.4 Explain the subtle body according to Vedantasara.

16

वेदान्तसारानुसार सूक्ष्मशरीराचे वर्णन स्पष्ट करा.

अथवा/or

Explain the nature of “समाधि:” according to Vedantasara.

वेदान्तसारानुसार ‘समाधिचे स्वरूप स्पष्ट करा.

Q.5 Write short notes on any two of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

16

- i) साधनचतुष्टयम्।
- ii) पञ्चीकरणम्।
- iii) भागत्यागलक्षणा।
- iv) वेदान्तसारः।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5502]-433

M.A. (Fourth Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper III, Group-A : Sāhitya

Bharat Nāṭyaśāstra : I, VI & VII Adhyāya

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English *or* Marathi any *four* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा :

(a) प्रणम्य शिरसा देवौ पितामहमहेश्वरौ।

नाट्यशास्त्रं प्रवक्ष्यामि ब्रह्मणा यदुदाहृतम्॥

समाप्तजप्यं व्रतिनं स्वसुतैः परिवारितम्।

अनध्याये कदाचित्तु भरतं नाट्यकोविदम्॥

(b) उत्पाद्य नाट्यवेदं तु ब्रह्मोवाच सुरेश्वरम्।

इतिहासो मया सृष्टः स सुरेषु नियुज्यताम्।

कुशला ये विदग्धाश्च प्रगल्भाश्च जितश्रमाः।

तेष्वयं नाट्यसंज्ञो हि वेदः सङ्क्राम्यतां त्वया॥

(c) ब्रह्मा कुटिलकं चैव भृङ्गारं वरुणस्तथा।

सूर्यश्छत्रं शिवः सिद्धिं वायुर्व्यजनमेव च।

विष्णुः सिंहासनं चैव कुबेरो मुकुटं तथा।

श्राव्यत्वं प्रेक्षणीयस्य ददौ देवी सरस्वती॥

P.T.O.

- (d) ये रसा इति पठ्यन्ते नाट्यविचक्षणैः
 रसत्वं केन वै तेषामेतदाख्यातुर्महसि।
 भावाश्चैव कथं प्रोक्ताः किंवा ते भावयन्त्यपि
 सङ्ग्रहं कारिकां चैव निरुक्तं चैव तत्त्वतः॥
- (e) न भावहीनोऽस्ति रसो न भावो रसवर्जितः।
 परस्परकृता सिद्धिस्तयोऽरभिनये भवेत्॥
 व्यञ्जनौषधिसंयोगां यथान्नं स्वादुतां नयेत्।
 एवं भावा रसाश्चैव भावयन्ति परस्परम्॥
- (f) स्तम्भः स्वेदोऽथ रोमाञ्चः स्वरथङ्गोऽथवेपथुः।
 वैवर्ण्यमश्रु प्रलय इत्यष्टौ सात्त्विकाः स्मृताः॥
 आङ्गिको वाचिकश्चैव आहार्यः सात्त्विकस्तथा।
 चत्वारोऽरभिनया हयेते विज्ञेया नाट्यसंश्रयाः॥

2. Explain with reference to the context any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा :

- (i) लोकधर्मी नाट्यधर्मी धर्मीति द्विविधः स्मृतः।
 (ii) न स योगो न तत्कर्म यन्नाट्येऽस्मिन्न दृश्यते।
 (iii) अपूजयित्वा रङ्गं तु नैव प्रेक्षां प्रवर्तयेत्।
 (iv) न भावहीनोऽस्ति रसो न भावो रसवर्जितः।
 (v) एभ्यश्च सामान्यगुणयोगेन रसा निष्पद्यन्ते।
 (vi) बह्वाश्रयत्वात्स्वामिभूताः स्थायिनो भावाः।

3. Explain the purpose of नाट्य according to Bharata, in detail. [16]

भरताच्या मतानुसार नाट्याचे प्रयोजन सविस्तर विशद करा.

Or (किंवा)

Explain the concept of भाव according to Bharata.

भरताच्या मतानुसार भाव ही संकल्पना स्पष्ट करा.

4. Write in detail about the करुण and अद्भुत रस according to Bharata-Nātyāshāstra. [16]

भरतनाट्यशास्त्रानुसार करुण आणि अद्भुत रस याविषयी सविस्तर लिहा.

Or (किंवा)

Explain the Rasa theory of Bharata and the views of prominent commentators thereon.

भरताच्या रससिद्धान्त स्पष्ट करून त्यावरील प्रमुख टीकाकारांच्या मतांचा ऊहापोह करा.

5. Write critical notes on any *two* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा :

(i) Bharatmuni

भरतमुनी

(ii) Shāntarasa

शान्तरस

(iii) Types of अभिनय

अभिनयाचे प्रकार

(iv) Hasyarasa

हास्यरस.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-434

M.A. (Part II) (IV Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

Paper III

Gr. B वेदान्त

सर्वदर्शनसंग्रह - जैन, चार्वाक, बौद्ध, पाशुपतदर्शन

(2008 PATTERN)

समय : 3 घंटे

पूर्णांक : 80

1. Translate into English *or* Marathi any *two* of the following with explanatory notes : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे स्पष्टीकरणात्मक टीपांसह इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- (1) न स्वर्गो नापवर्गो वा नैवात्मा पारलौकिकः।
नैव वर्णाश्रमादीनां क्रियाश्च फलदायिकाः॥
अग्निहोत्रं त्रयो वेदास्त्रिदण्डं भस्मयुष्मन्।
बुद्धिपौरुषहीनानां जीविका धातूनिर्मिता॥
पुशश्चेन्निहतः स्वर्गं ज्योतिष्टोमे गमिष्यति।
स्वपिता यजमानेन तत्र कस्मान्न हिंस्यते॥
- (2) अन्यत्र वर्तमानस्य ततोऽन्यस्थानजन्मनि।
तस्माच्चलतः स्थानाद्वृत्तिरित्यतियुक्तता॥
यत्रासौ वर्तते भावस्तेन संबध्यते न तु।
तद्देशिनं च व्याप्नोति किमप्येतन्महाद्भुतम्॥
न याति न च तत्रासीदस्ति पश्चान्न चांशवत्।
जहाति पूर्वं नाधारमहो व्यसनसंततिः॥

P.T.O.

- (3) यस्मिन्नेव हि संताने आहिता कर्मवासना।
 फलं तत्रैव बध्नाति कार्पासे रक्तता यथा ॥
 कुसुमे बीजपूरादेर्यल्लाक्षाद्यवसिच्यते।
 शक्तिराधीयते तत्र काचित्तां किं न पश्यसि ॥
 सजातीयाः क्रमोत्पन्नाः प्रत्यासन्नाः परस्परम्।
 व्यक्तयस्तासु संतानः स चैक इति गीयते ॥

2. Explain with reference to the context any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (1) उपदेशः कृतोतस्तैर्व्यामोहादेव केवलात्।
- (2) धर्मश्चैवाप्रमादश्च बलं पञ्चविधं स्मृतम्।
- (3) दीक्षाकारिबलान्यष्टौ पञ्चकास्त्रीणि वृत्तयः।
- (4) व्याघातावधिराशङ्का तर्कः शङ्कावधिर्मतः।
- (5) जर्भरीतुर्फरीत्यादि पण्डितानां वचः स्मृतम्।
- (6) चतुर्भ्यः खलु भूतेभ्यश्चैतन्यमुपजायते।

3. Explain fully the concept of आस्रव.

आस्रव संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

[16]

Or/किंवा

Write an essay on सप्तभङ्गिनय of जैनदर्शन.

जैनदर्शनातील सप्तभङ्गिनयावर निबंध लिहा.

4. Write an essay on चार्वाक दर्शन *or* पाशुपत दर्शन.

[16]

चार्वाक दर्शन किंवा पाशुपत दर्शनावर निबंध लिहा.

5. Write notes on any *two* of the following :

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

- (i) योगाचार School
योगाचार संप्रदाय
- (ii) प्रत्ययचतुष्टय in बौद्धदर्शन
जीवभेद in जैनदर्शन।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-436

M.A. (Fourth Semester) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

(Special Group-D Veda)

(आपस्तंब श्रौतसूत्र 6 & 7 पाणिनीया शिक्षा)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Explain with reference to the context any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (1) सहस्रं तेन कामदुधोऽवरुन्धे।
- (2) सायमायतनेऽग्निं प्रतिष्ठापयति।
- (3) दर्भेस्तृणैर्वाग्नीन्परिस्तृणात्यग्निम् अग्नी वा।
- (4) दक्षिणेन विहारमग्निहोत्री तिष्ठति।
- (5) सौर्यं हविरिति प्रातर्मन्त्रं संनमति।
- (6) यदि पत्नी नानुष्याद्देवानां पत्नीभ्योऽमृतं जुहोमि स्वाहा' इति पत्न्यायतने निनयेत्।

2. Write explanatory notes on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

- (1) अग्निहोत्र
- (2) निरूढपशुबंध
- (3) श्रौतसूत्रे
- (4) Śrauta fires and structure of Veda.
श्रौताग्नी आणि वेदिरचना।

P.T.O.

3. Explain with reference to the context any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (1) अथ शिक्षां प्रवक्ष्यामि पाणिनीयमतानुगाम्।
- (2) त्रिषष्टिश्चतुष्षष्टिर्वी वर्णा शंभुमतेमताः॥
- (3) स प्रेरयति मारुतम्।
- (4) उदात्तानुदात्तश्च स्वरितश्च स्वरास्त्रयः।
- (5) गतिरष्टविधोष्मणः।
- (6) जिह्वामूले तु कुः प्रोक्तः।

4. Write explanatory notes on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

- (1) Places of articulation
उच्चारणस्थाने
- (2) अयोगवाहः
- (3) पाठकाधमाः
- (4) Process of Sound production.
वर्णोच्चारणप्रक्रिया।

5. Write short notes on any *four* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

- (1) अग्निहोत्र स्थाली
- (2) दोहन
- (3) यूप
- (4) घोष & अघोष
- (5) मात्रा
- (6) अनुप्रदान।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5502]-437

M.A. (Part-II) (IV Sem.) EXAMINATION, 2019

SANSKRIT

(40137 ध्वन्याधलोक उद्योत 1, अष्टांगहृदय सूत्रस्थान 12वा व 13वा अध्याय,
शरीरस्थान 3रा अध्याय श्लोक 83 ते 100)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Q.1 Translate the following passages into English or Marathi – any 4

16

पुढील परिच्छेदांचे मराठी किंवा इंग्रजीमध्ये भाषांतर करा – कोणतेही ४

१. केचिद्वाचां स्थितमविषये तत्त्वमूचुस्तदीयं।
तेन ब्रूमः सहृदयमनः प्रीतये ततश्चरूपम्॥
२. यथा पदार्थद्वारेण वाच्यार्थः संप्रतार्यते ।
वाच्यार्थपूर्विका तद्वत्प्रतिपत्तस्य वस्तुनः॥
३. शब्दार्थशासनं ज्ञानमात्रेणैव न वेद्यते।
वेद्यते तु काव्यार्थतत्त्वज्ञैरेव केवलम्॥
४. स्वसामर्थ्यवशेनैव वाक्यार्थं प्रतिपादयन्।
यथा व्यापारनिष्पत्तौ पदार्थो न विभाव्यते॥
५. सरस्वती स्वादु तदर्थवस्तु निष्यन्दमाना महतां कवीनाम्।
अलोकसामान्यभिव्यनक्ति परिस्फुरन्तं प्रतिभाविशेषः॥
६. यत्रार्थः शब्दो वा तमर्थमुपसर्जनीकृतस्वार्थो।
व्यक्तः काव्यविशेषो स ध्वनिरिति सूरिभिः कथितः॥

P.T.O.

Q.2 Discuss with illustrations why ध्वनि cannot be included in अलंकारs? 16
ध्वनिचा अलंकारांमध्ये समावेश का होऊ शकत नाही हे उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

किंवा OR

Write an essay on आनन्दवर्धन's ध्वन्यालोक and its importance in Sanskrit criticism.

आनन्दवर्धनाचा ध्वन्यालोक आणि त्याचे संस्कृत समीक्षेतील महत्त्व यावर निबंध लिहा.

Q.3 Write critical notes on - any 2 16

पुढील विषयांवर विवेचक टीपा लिहा –कोणतेही२

१. अभिहितान्वयवाद
२. प्रतीयमान अर्थ
३. स्फोटसिद्धान्त

Q.4 Discuss salient features of bile temperament – पित्तप्रकृति. 16
पित्तप्रकृतिची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

किंवा OR

Discuss the reasons of aggravated disorder – दोषवृद्धि.

दोषवृद्धिच्या कारणांविषयी चर्चा करा.

Q.5 Write critical notes on any 2 of the following – 16
पुढीलपैकी कोणत्याही२ विषयांवर समीक्षात्मक टीपा लिहा.

१. Treatment of wind - वात-उपक्रम
२. Phlegm-disorder - कफदोष
३. Types of illness (व्याधि) - व्याधींचे प्रकार